

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

...Міністр закордонних справ був сама люб'язність. Він прийняв мене без жодних зволікань одразу після повернення з Лондона влітку 2014-го, де я протягом чотирьох років був акредитований при Сент-Джеймському дворі у якості Надзвичайного і Повноважного Посла України¹. Це йшло децю у розріз з плебейською «традицією»: послів, поспіхом відкликаних в. о. «лідера держави» напередодні травневих виборів Президента, тижнями тримати у коридорах нової влади. Після, як мені здалося, нещирої тиради про те, як йому «сумно», що так сталося, і виправдовувань, що відкликання мене до Києва зовсім не входило в плани міністерства, він раптом запитав: «А де Ви себе бачите? Ви ж з Вашим досвідом, напевно, подбали про якийсь „запасний аеродром“?» Огледівши уважно кабінет, який мені свого часу довелося обживати після помпезного ремонту, зробленого юним міністром закордонних справ Яценюком, я відповів: «Павле Анатолійовичу, якщо у мене й були сумніви, то Ваше запитання їх геть розвіяло. Воно означає лише одне – Ви мене ніде не бачите!» Міністр зніяковіло промимрив щось на кшталт «ми вас будемо мати на увазі» і що у нього ще будуть «цікаві пропозиції», які він згодом мені озвучить. Саме у той момент я прийняв для себе рішення, що то була моя остання

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

зустріч в МЗС, де я прослужив майже сорок років, пройшовши довгий шлях від аташе до Надзвичайного і Повноважного Посла, одного з керівників зовнішньополітичного відомства України, не перескочивши через жодну щабліну на кар'єрних сходах.

Залишивши кабінет міністра, я відразу відчув величезне полегшення, адже впродовж останнього часу я бачив, як нова команда «младореформаторів», яких на своїх плечах принесли у владу прості солдати Революції Гідності, свідомо чи не свідомо робила помилки стратегічного характеру. Ці випадкові (а можливо, й заслані) люди, які правдами і кривдами дісталися державного «керма» лише для того, щоб бути якнайближче до державного «корита», вже завдали непоправних політичних, економічних, іміджевих збитків Україні, паразитуючи на щирому прагненні нашої високоосвіченої, патріотично налаштованої молоді справжніх демократичних реформ, життя за європейськими стандартами, без корупції, де вищою цінністю є права людини. І перспектив повернути ситуацію на краще у цій системі координат я не бачив. Останньою краплею, яка переповнила чашу невіри в те, що «революціонери-люстратори» здатні на виважені стратегічні рішення, були незграбні кроки, спрямовані на руйнацію української дипломатичної служби. Вони здійснювалися згідно із заявленими догмами приснопам'ятного класика марксизму-ленінізму (мовою оригіналу): «Весь мир насилья мы разрушим до основанья, а затем мы наш, мы новый мир построим, кто был никем, тот станет всем», а також: «Каждая кухарка может управлять государством». Під популістськими гаслами проведення реформ, дискредитованих попередниками, були ліквідовані управління,

які опікувалися стратегічними напрямками діяльності МЗС, було розірвано інституційну пам'ять дипломатичної служби, зведено нанівець науково-освітній потенціал Дипломатичної академії. Через бездумні псевдолюстраційні заходи втрачено унікальний кадровий резерв української дипломатичної служби. І все це робилося в ім'я створення « нової європейської дипломатичної служби ». Щоправда, про те, що це таке і як вона функціонує, молоде покоління, у кращому випадку, знає з розповідей своїх старших колег, яких вони й позвільняли. Тобто все це виявилось блефом. Зруйнувати — зруйнували, але побудувати щось справді професійне і сучасне, що відповідало б інтересам людей, так і не змогли. На жаль, історія вчить лише тих, хто хоче вчитися. Навіть у 1917-му більшовицька орда не опускалася до огульного знищення професійних кадрів і як знищити ока берегла військових спеціалістів і дипломатів.

Я не прихильник конспірологічних теорій, але рішення тодішнього квазілегітимного керівництва держави обезголовити українські посольства у більшості європейських столиць виглядало як спецоперація Москви у рамках гібридної війни, яка вже анексувала Крим і готувала агресію на сході України. Запущена вона була спецслужбами Росії за кордоном через своїх агентів впливу в середовищі українських заробітчан, які чомусь демонстрували свою « громадянську позицію » не перед посольствами Росії, а кружляючи в шикарних автівках навколо українських дипломатичних представництв під улюбленими гаслами люмпену « Банду геть! » А то ще й влаштовували якісь безстрокові акції протесту перед міністерствами закордонних справ, як, наприклад, я бачив перед Форін Офісом² у Лондоні. Це була абсолютно безглузда, якщо не сказати провокативна, витівка, оскільки Велика Британія тоді фактично

очолила міжнародний рух за санкції проти Росії у зв'язку з анексією Криму і надавала всебічну політичну і матеріальну підтримку Україні. Чого ще добивалися українці Британії — мені як послу було важко зрозуміти. У Києві ніхто й пальцем не поворухнув, щоб припинити цю вакханалію і пояснити діаспорі, серед якої є багато освічених інтелегентних людей, справжніх, а не квасних патріотів, що професійні дипломати, яких серед послів абсолютна більшість, завжди служать державі, і в біді, і в радості, а не тому президенту, який підписав їхні вірчі грамоти. Тому головне завдання на переломному етапі, який переживає Україна, — це об'єднання зусиль на підтримку України, а не «дикі танці» за відкликання того чи іншого посла через те, що він не галасував разом з ними під своїм же посольством. Прикметно, що на цій хвилі, як часто у нас буває, швиденько звільнили справжніх професіоналів, а політичні призначенці без фахової підготовки та знання іноземної мови, що не відомо за які «заслуги» опинилися на своїх посадах, продовжили роботу. Щоб нарешті зрушити з насидженого місця деяких «дипломатів», треба було остаточно «завалити» роботу або стати фігурантами різного роду скандалів, які прокотилися дипломатичним відомством уже за нової влади.

Для посла Росії в Лондоні Яковенка, знайомого мені за дипслужбою СРСР, як і для багатьох інших російських дипломатів, така «зачистка» дипломатичного поля України у доленосний момент була найкращим подарунком. Адже зникнення з інформаційного простору українських послів дало їм унікальну можливість бути неспростовним рупором Кремля, формувати громадську думку в європейських країнах на свою користь. Плоди цієї як мінімум не-далекоглядної політики вже видно неозброєним оком. Під

тиском російської інформаційної машини, яка не гребує жодними методами з арсеналу геббельсівської пропаганди, єдиний фронт підтримки України, що виник у відповідь на агресивні дії Росії, почав давати тріщини. Законодавчі органи регіонів ряду країн, як і деякі національні парламенти, все активніше висловлюються за зняття запроваджених проти Росії санкцій, які боляче б'ють по інтересах самих європейців. Політики вже цілими табунами відвідують анексований Крим, ігноруючи його статус української території. Логіка дій наших партнерів, яка походить від «української втоми», що накопичилася в Європі, все більше нагадує сумнозвісну політику *faits accomplis* напередодні Другої світової війни. Вона загрожує перерости у політику «умиротворення агресора», яка вже наробила лиха в Європі та поза її межами у минулому столітті.

Для себе я зрозумів, що простих рішень для розв'язання ситуації із зовнішньою агресією в Україні не існує. Як не може бути встановлено жодних часових рамок для таких рішень, чим наразі грішать багато українських політиків. Це займе рівно стільки часу, скільки займе. Але почати треба з коригування зовнішньополітичної парадигми. Зовнішня політика повинна базуватися на запиті суспільства і має бути зрозумілою суспільству. Звідси необхідність фахової роз'яснювальної роботи, кардинального підвищення рівня нашої внутрішньої дискусії із зовнішньополітичних питань, активна участь у ній громадянського суспільства, експертного середовища, а не тільки представників політичних сил. Визначення зовнішньополітичних пріоритетів держави, механізмів їх реалізації не може залишатися сферою діяльності обраних. Історія зберігає колективний досвід цілих поколінь, який може бути використаний для врегулювання ситуацій, які, на перший погляд, вирішити

просто неможливо. І кожен, хто володіє хоча б малою частиною цього досвіду, може і повинен зробити свій скромний внесок у відродження своєї держави.

У першу чергу не може бути забутим накопичений українською дипломатичною службою за роки членства в ООН унікальний досвід у сфері багатосторонньої дипломатії, який, на жаль, залишається на периферії фахового аналізу і свідомо чи несвідомо ігнорується владними структурами. Невичерпний потенціал ООН із врегулювання конфліктів, наявність широкого арсеналу миротворчих механізмів, міжнародно-правових інструментів та інститутів, афілійованих з ООН, так і просяться бути задіяними для знаходження виходу з кризи в Україні. Лише повномасштабне залучення цієї найавторитетнішої універсальної організації до процесу врегулювання наших проблем може стати надійною гарантією того, що у цьому процесі ми будемо виступати як повноправний суб'єкт міжнародних відносин, а не як вразливий об'єкт геополітичних змагань.

Отже, зустріч з міністром і його сакраментальне «а де ви себе бачите» і незграбний жарт про «запасний аеродром» підштовхнули мене до розуміння простої істини. Державний бюрократичний апарат і його недорозвинене дітище – дипломатична служба – не здатні до самореформування. Вивести українську зовнішню політику з болюта непрофесіоналізму і провінційних стереотипів можна лише через зміцнення інституційних спроможностей громадянського суспільства на цьому важливому напрямку. І я вирішив скористатися натяком міністра про «запасний аеродром», але побудувати його самому і запросити до посадки на ньому справжню дипломатичну еліту України, найкращих дипломатів – практиків і фахівців у галузі зовнішньої політики. Так було прийнято рішення, яке,